

**ÖZELLEŞTİRME
VE
DEVLET MALZEME OFİSİ GERÇEĞİ**

**Cihat ÇETİNKAYA
D.M.O. Genel Müdürü**

İÇİNDEKİLER

Genç Cumhuriyet.....	1
Devlet Sanayi Ofisi.....	4
Sümerbank Kuruluyor.....	5
1950-1960 Dönemi.....	6
Yeni Bir Dönem : 24 Ocak Kararları.....	8
KİT'lerin Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri.....	8
Dünya'da Özelleştirme.....	9
Nicin Özelleştirme?.....	10
Türkiye'deki Uygulamaların Sonuçları.....	15
Özelleştirmenin Özelleştirisi.....	15
Devlette Yeniden Yapılanma.....	17
Özelleştirme Uygulamaları Işığında Devlet Malzeme Ofisi Gerçeği.....	18

ÖZELLESTİRME VE DMO GERÇEĞİ

GENÇ CUMHURİYET

Kurtuluş Savaşı Türk milletinin zaferi ile sonuçlanmış ve Misâk-ı Milli sınırları içindeki vatan toprakları düşman işgalinden kurtarılmıştır. T.B.M.M. Hükümeti bu başarının mimarıydı ve bu iradenin kalıcılığının ortaya konulması gerekiyordu. T.B.M.M., 30 Ekim 1922'de Hilafet ile Saltanatı birbirinden ayırarak Saltanatı kaldırdı. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilân edilmesi ile birlikte yeni devletin ideolojisinin de şekillendirilmesine geçildi.

Bu döneme ait satırbaşlarını şöyle özetlemek mümkün;

3 Mart 1924'te Hilafet ile birlikte Şeriye ve Evkaf Bakanlığı kaldırılırken Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim birleştirilir.

20 Nisan 1924'te yeni Anayasa kabul edilir.

Bu arada başarısız bir, çok partili sistem denemesi yapılır. Seyh Sait isyanı ve İzmir suikasti ihbarı bu denemenin başarısız olmasının başlıca sebeplerindedir.

1925 yılının Kasım ayında Tekke ve Zaviyeler ile Türbeler kapatılırken, Aralık ayında Takvim ve saat sistemi kabul edilir.

1 Şubat 1926'da Türk Medeni Kanunu, 1 Mart 1926'da Türk Ceza Kanunu, Mayıs ayı içerisinde ise, Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu yürürlüğe girer. 1 Kasım 1928'de yeni Türk alfabesi benimsenirken, Nisan 1929'da çıkartılan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile batılı hukuk sistemi yönünde tercih konulur.

Benzer inkılâp hareketleri Atatürk'ün sağlığında, 1930'lu yıllarda da devam etti. Inkılâp hareketleri, yeni devleti ve Cumhuriyeti kuran iradenin, Türk milletinin milletler camiasında hak ettiği yeri almasını, Türk milletinin geri kalmışlık, fakirlik sürecinden kurtarılmasını, batılı çağdaşlarının seviyesine çıkmasını hedefleyen bir ideoloji, hatta ideolojiden daha da ötede bir pratikti.

İşin ekonomik boyutu ise, en az ideolojisi, siyasi yönü kadar önemliydi. "Süngü ile kazanılan zaferlerin saban ile tamamlanması gerektiğini" düşünen Mustafa Kemal yeni Türk Devletinin geleceği ile ilgili olarak şunu söylüyordu;

"Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik başarılar ile taçlandırılmazlar ise, meydana gelen zaferler varlıklarını sürdürmez, az zaman sonra sönerler. Zaferimizin başarısını sürdürmek istiyorsak, ekonomimizin, ekonomik egemenliğimizin sağlanması ve geliştirilmesi gerekir. Yeni Türkiye Devleti bir ekonomi devleti olacaktır."

Bu düşünce ile Büyük Taarruzun başarıya ulaşmasının hemen ardından, daha 5 ay dolmadan İzmir'de İktisat Kongresi toplanır. Lozan Konferansına ara verildiği dönemde, 17 Şubat/4 Mart 1923 tarihleri arasında Kazım Karabekir Paşa'nın başkanlığında gerçekleşen kongrede sanayici, tüccar, çiftçi ve işçi temsilcilerinin ileriye yönelik önerileri tartışılır. 12 Maddelik "Misak-ı İktisâdi" ilkelerinin kabul edildiği kongre ile yeni devletin ekonomik çizgisi liberal ekonomiden yana çevrilmiştir.

İzmir İktisat Kongresinin yeni devlet politikası bakımından önemli bazı kararları şöyle dile getirilebilir:

•Ekonomik gelişmeye katkı sağlamak şartıyla yabancı sermayeye karşı çıkılmayacak,

•Yerli üretimin geliştirilmesine çalışılacak,

•Lüks ithalattan kaçınılacak,

•Sanayiciye destek vermek üzere bir Sanayi Bankası kurulacak,

•Sanayii Teşvik Kanunu gözden geçirilecek,

•Limanlar, demiryolları ve öteki ulaşım altyapıları geliştirilecek,

•İç gümrükler kaldırılacak,

•Aşar kaldırılacak, yerine uygun yeni bir vergi konulacak,

•İşçilerin çalışma saatleri yeniden düzenlenecek.

Kongrenin bu kararlarından ancak bir kısmı uygulamaya konulabilmiştir.

Çünkü, Türk toplumunun gerçekleri daha farklıdır. Yıllarca, yüzyıllarca devlete asker veren, o savastan bu savaşa kosturup duran Anadolu insanı fakir düşmüştür. Özellikle son yarım asır içinde yaşanan felaketler, savaşlar, yenilgiler fakir Türk toplumunu daha da fakirleştirmiştir. Milyonlarca kilometrekarelik toprağını ve milyonlarca insanını geride bırakarak yıkılan bir imparatorluktan yeni devlete kalan sadece bunlar değildi.

Her ne kadar, kapitülasyonlar Lozan Anlaşması ile kaldırılmış ise de, yeni Türk devleti Osmanlı kamu borçlarının % 40'ını üstlenmek durumunda kaldı. Ve bu borçların taksitlerle ödenmesi 1954 yılına kadar sürdü.

* İşte bu noktada, yeni Türk devletinin ekonomik bağımsızlığının sağlanabilmesi, ülkenin kalkınabilmesi için iktisadi devlet teşekküllerinin devreye girdiğini görüyoruz. Bu aynı zamanda Kazım Karabekir Paşa'nın Başkanlığında toplanan İzmir İktisat Kongresinde belirlenen ekonomik anlayıştan şartların zorlaması sonucu uzaklaşılması anlamına geliyordu.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin genç Cumhuriyetimizdeki çok önemli fonksiyonlarından önce, bunların kurulmasının gerekliliğini ortaya koyan ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlere gözatalım.

• Kapitalizm sürecinden geçmeyen ve sömürgeciliğin sağladığı imkânlardan faydalanamadığı gibi tam tersine kapitülasyonlar veya benzeri nedenlerle gelişmişlik sürecini tamamlamayan ülkelerde, kalkınmanın önündeki en önemli darboğazlar, 1. sermaye birikiminin olmayışı, 2. kalifiye işgücünün yokluğu, 3. özel teşebbüsünün ortaya çıkarılamaması, 4. sosyal ve fiziki alt yapı yetersizliğidir. Genç Cumhuriyetimiz bunu çok iyi hissetmektedir.

Yıllarca o savaştan bu savaşa kosturmaktan dolayı yorgun ve fakir düşen bir toplumda ticaret yapma zihniyetinin de sanki levantenlere, azınlıklara mahsusmuş şeklinde algılanması; ilkel şartlarda tarıma yönelik çalışmalar ve de en önemlisi batılı ülkelerin yaşadıkları sanayileşme sürecini yaşayamayışımız ülkemiz içinde sermaye birikimine engel olmuştur. Bu yüzden, uygulanan bütün teşvik tedbirlerine rağmen ekonomik gelişme sağlanamıyordu. Genç Cumhuriyet bu açıdan bakıldığında, özel teşebbüsün başaramıyacağı boyuttaki sanayileri kurmak ve özel teşebbüse öncülük etmek durumundaydı.

Devlet tekellerinin işletilmesi; ekonomiye yön verme çabaları; kömür, elektrik, ulaştırma-haberleşme, demir-çelik, savunma sanayii, bankacılık ve destekleme alımları gibi temel mal ve hizmet üretimlerinin devlete yüklenmesi, şehirlerdeki elektrik, su, gaz, otobüs ve haberleşme gibi sosyal ihtiyaçların devletce yürütülmesi zorunluluğu kamu iktisadi teşebbüslerinin kurulmasının ekonomik gerekçeleridir. *

Bunun yanısıra siyasi tercihler de kamu iktisadi teşebbüslerinin doğmasında etkili sebeplerdendir.

* Türkiye Cumhuriyeti, İzmir İktisat Kongresinde dile getirilen liberal ekonomi politikasından vazgeçtikten sonra, süratle hem kalkınmayı sağlayacak, ülkenin sanayi ve teknolojideki, sosyal alandaki geri kalmışlığını ortadan kaldıracak; hem de özel sektöre öncülük edecek yatırımlara ve çalışmalara yöneldi. Bu dönemdeki uygulamalar, ekonomik ve teknik yetersizlikler ile, özel sektörün teşebbüs fikrinden uzakta bulunmaları yüzünden başarısız deneme-yanılmalarla doludur.

Türkiye'nin devlet eliyle yatırımlara yönelmesi ile ilgili olarak Cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki önemli kilometre taşlarına kısaca göz atarsak; *Türkiye Sanayi ve Maadin Bankasını (1925) görürüz. *Bunu, 1926 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu izler. Özel sektörde bu dönemde gerçekleştirilen sadece Uşak'ta ilk şeker fabrikası ve ufak çaplı dokuma sanayii kurulabilmesidir. Bütün teşvik uygulamalarına rağmen, Türk özel sektörünün bir türlü ortaya çıkarılamayışı, başarısız uygulamalar üzerine, Devlet elinde bulunan Beykoz, Bakırköy, Defterdar, Hereke Fabrikalarını teşekkül edecek şirketlere devredinceye kadar bizzat idare etmek, sanayi yatırımlarında bulunmak, bankacılık hizmetleri vermek üzere 19.4.1925 tarih ve 633 sayılı Kanun ile kurulan bu banka, kendisinden beklenen fonksiyonlarını tam anlamıyla yerine getirememiştir. Bunda, yetersiz sermaye ve mali yapı ile özel sektörün gerekli teknik-bilgi ve teşebbüs fikrinden uzakta bulunması etkili olmuştur.

** Burada, ilk devlet bankası olma özelliği taşıyan ve tarımı kredilendirmek amacıyla 1963 yılında Mithat Paşa tarafından Memleket Sandıkları adıyla kurulan, 1988 yılında Banka adını alan ve daha sonra Cumhuriyet yönetiminde idari yapısı ve çalışma alanı yenilenen Ziraat Bankası ile milli ekonominin kurulabilmesi düşüncesiyle 1924 yılında kurulan İş Bankası'ndan da bahsetmek gerekmektedir. Zira, bu iki önemli kuruluşumuzun bugüne taşıdığı pek çok maddi ve manevi varlığın bulunduğu gözlerden uzak tutulmamalı.

DEVLET SANAYİ OFİSİ (1932)

Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'nın yetersizliğinin ortaya çıkması ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi Türkiye Cumhuriyetindeki devletçilik eğilimlerini artırır. Bunun bir neticesi olarak Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'nın sorumluluğundaki tesisler 3.7.1932 tarih ve 2058 sayılı Kanun'la kurulan Devlet Sanayi Ofisi'ne verilirken, bankacılık hizmetleri 7.7.1932 tarih ve 2062 sayılı Kanun'la kurulan Türkiye Sanayii Kredi Bankasına devredilir.

Devlet Sanayi Ofisi de, Türkiye'de kuvvetli sermaye olmayışı, yatırımların devlet eliyle yapılması gibi gerekçelerle kurulurken, devlet sermayesi ile tesis edilmiş ve tesis edilecek her türlü fabrikaları ve devlet iştiraklerini idare ile görevlendirilmiştir.

SÜMERBANK KURULUYOR

★★ Devlet Sanayi Ofisinin kuruluşunda benimsenen kalıcı devletçilik politikasının milli sanayinin gelişmesinden çok özel teşebbüsü caydırıcı etkide bulunduğu ve Türkiye Sanayi Kredi Bankasının mevcut sermayesinin Devlet Sanayi Ofisine bağlı fabrikalarda bırakılması yüzünden kendisine verilen vazifeleri yapamayacak kadar zayıf düşmüş olduğu gerekçesiyle bu iki kurum ortadan kaldırılır ve yerine 3.6.1933 tarih ve 2262 sayılı Kanun'la Sümerbank kurulur.

Sümerbank'ın kuruluş gerekçeleri şöyledir.

• Devlet Sanayi Ofisinden devralacağı fabrikaları işletmek ve özel sanayi müesseselerindeki kamu iştiraklerini idare etmek,

• Devlet sermayesi ile vücuda getirilecek bütün sınaî müesseselerin etüt ve projelerini hazırlamak, bunları tesis ve idare etmek,

• Ülke ekonomisi için faydalı olacağına inanılan sanayi yatırımlarına sermayesinin imkânları oranında yardımcı olmak,

• Ülkeye ve kendi fabrikalarına teknik eleman yetistirmek,

• Sanayi müesseselerine kredi temin etmek,

• Bankacılık yapmak,

• Milli sanayiın oluşmasının tedbirlerini aramak.

Bu gerekçeler aynı zamanda ekonomimizin en temel olgusu haline gelen kamu iktisadi teşebbüslerinin kurulmalarının gerekçeleridir ve yeni bir dönemi ifade etmektedir.

Sümerbank'a verilen görevler incelendiğinde, Devlet Sanayi Ofisinden kaynaklanan katı devletçilik endişelerini ortadan kaldırmaya yönelik ve devlet işletmeciliğinin gecici olması yönünde izler buluruz.

1933 yılının Türkiye açısından önemli bir başka yönü de Cumhuriyetimizin plânlı ekonomiye yönelmesi kadar bugüne de yansımaları halen devam eden "Karma Ekonomik Model"in uygulanmaya başlanmasıdır.

1933 yılında kabul edilerek 1934 yılında uygulamaya konulan ve başarılı bir şekilde uygulanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, temel sanayiın devlet eliyle kurulmasını öngörüyordu. Bu plânda yer alan yatırımların gerçekleştirilmesi ise Sümerbank'a verilmiştir. Dokuma, kağıt, maden, por-selen ve kimya sanayii olmak üzere 5 sektörde öngörülen yatırımlar süratle gerçekleştirilmiştir. Malatya, Kayseri, Bursa, Merinos fabrikaları bugünkü tekstil sanayiimizin öncü kuruluşlarıdır.

Türk sanayiinin ve ekonomisinin kalkınmasının tek başına Sümerbank'ın sorumluluğuna bırakılamayacağı düşüncesi ile 14.6.1935 tarih ve 2805 sayılı Kanunla Etibank kuruldu. Etibank, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünce bulunan işletmeye elverişli madenlerin işlenmesini sağlamak ve Elektrik İşleri Etüd İdaresince geliştirilecek projelere göre enerji üretimi ve dağıtımını yapacaktır.

Madencilik ve enerji esas faaliyet alanı olarak seçilen Etibank'ın kurulmasından sonra; Ergani Bakır Madeni, Murgul Bakır İşletmesi, Divriği Maden Tesisleri Etibank tarafından satın alınırken, Ereğli Kömür İşletmeleri de Etibank'a devredilir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde Gemlik'te yapay ipek, Paşabahçe'de cam, Beykoz'da deri fabrikaları, İzmit'te kağıt sanayii kuruldu. Devlet eliyle şeker fabrikaları kurulurken, 1939 yılında Karabükte ilk demircelik işletmesi açıldı.

* Kamu iktisadi teşebbüslerinin ekonomi içinde artan önemine paralel olarak genel bir düzenlemeye tâbi tutmak ihtiyacı doğmuş, bu amaçla 3460 sayılı Kanun çıkarılarak, Sümerbank, Etibank, T.C. Ziraat Bankası, Denizbank ve Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu ile sermayesinin en az yarısı iktisadi devlet teşekküllerine ait olan şirketlerin bilâncolarının denetimi bu Kanuna tâbi tutulmuştur.

Sümerbank ve Etibank'ın yanısıra, 1932 ile 1945 yılları arasında özel yasalarla kurulan ve benzer gayeleri güden devlet bankalarını görürüz. Belediyeler (İller) Bankası, Denizbank (Denizcilik Bankası), Türkiye Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) gibi. Halk Bankası küçük esnaf ve sanatkârlara kredi verirken Denizbank denizyollarını yönetmek, yeni hatlar kurmak ve finanse etmek, Belediyeler Bankası yerel idareleri kalkındırmak, şehirlerin imâr plânlarını hazırlamak, su, elektrik, havagazı, kanalizasyon gibi hizmetleri sağlamak amacıyla kurulmuştur.

İkinci Beş Yıllık Plân hazırlandığı zaman yeni bir dünya savaşı çıkınca plân uygulanamadı. Birinci Plân döneminde gerçekleştirilen sanayi işletmeleri Türkiye'nin bu dönemdeki ihtiyaçlarını karşılayabilmistir.

1950-1960 DÖNEMİ

Türkiye, 2 nci Dünya Savaşının rüzgarı ile çok partili hayata yönelir ve 1950 yılında tek parti yönetimi sona ererken, Demokrat Parti iktidara gelir. Böylece, ekonomi politikası da değişir. Devletin ekonomideki payının azaltılması öngörüülürken; yeni iktidarın bir başka yaklaşımı hükümet programında şöyle dile getirilir;

"Tatbikattan doğacak ve mahiyetleri icabı olarak yalnız hususi teşebbüs ve sermayenin hiç bir suretle ele alamayacağı işlere ve bir de aynı zamanda amme hizmeti mahiyetinde olan iktisadi işlere hasretmek temel olacaktır. Bundan böyle amme karakterini haiz olmayan sahalarda işletmeciliğe geçemeyeceğimiz gibi muhtelif sebepler altında kurulmuş olan işletmeleri, amme hizmeti gören ve ana sanayie taalluk edenler hariç muayyen bir plân dahilinde elverişli şartlarda peyderpey hususi teşebbüse devretmeye çalışacağız."

Yeni ekonomik yaklaşıma rağmen bu dönemde kamu iktisadi teşebbüslerinin gelişimi devam etti. T.C. Devlet Demiryolları, P.T.T., Denizcilik Bankası T.A.Ş., Devlet Malzeme Ofisi bu dönemde iktisadi devlet teşekkülü haline getirilirken, Türkiye Petrolleri A.O., Et ve Balık Kurumu, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri ile Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikası İşletmesi bu dönemde kuruldu.

1960'tan sonra karma ekonomik modele dönülür. Yeni plân dönemi başlar. I. Beş Yıllık Kalkınma Plânının (1963-1967) hedefleri arasında bu görüş şöyle dile getirilir;

"Türk ekonomisi, Devlet ve özel teşebbüs sektörlerinin yanyana bulunduğu karma bir ekonomidir. Devlet sektörünün faaliyeti kararlaştırılan gelişme hızını gerçekleştirecek ve stratejinin gerektiği yönde dengeli bir kalkınma sağlayacak şekilde plânlanacaktır."

Bir yandan yeni KİT'ler kurulurken, bir yandan da mevcut KİT'lerin faaliyet alanlarının genişletildiğinin görüldüğü bu dönemde yeni kurulan Devlet Plânlama Teşkilatı'nın KİT'lerin yeniden düzenlenmesi ve faaliyet alanlarının genişletilerek etkinliklerinin sağlanmasında yol gösterici rolü olmuştur.

1960 ile 1980 yılı arasında hayatımıza giren önemli KİT'ler arasında TESTAS, TEMSAN, TUMOSAN, TAKSAN, GERKONSAN ile Seydişehir Alüminyum Tesisleri ve Iskenderun Demir Çelik Tesisleri, Devlet Yatırım Bankası (DYB), Türkiye Elektrik Kurumu (TEK), ÇAYKUR, Karadeniz Bakır İşletmeleri (KBİ) ile DESİYAB bulunmaktadır.

YENİ BİR DÖNEM : 24 OCAK KARARLARI

1980'li yıllar ülkemizin sosyo-ekonomik açıdan değişimi yaşadığı yıllar olmuştur. 24 Ocak 1980'de açıklanan ekonomik kararlar bu değişimin temelinde yatan ana faktördür. İstikrar tedbirlerinin yanısıra ekonomide yapısal değişikliği öngören 24 Ocak Kararları, genel ekonomik meselelerin çözümünün yanısıra, ithal ikameci sanayileşme stratejisi yerine dışa yönelik sanayileşmenin sağlanması, serbest piyasa kurallarının hakim kılınmasını öngörmüştür. * Bunun için, devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması, sermayenin tabana yayılması, KİT'lerin serbest piyasa koşullarında etkinlik esasına göre çalışmalarının sağlanması, özelleştirme ve paramızın konvertibil hale getirilmesi yönünde idari ve yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Özellikle özelleştirme kavramı bundan sonraki dönemde sürekli karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, bugün gelinen nokta itibariyle KİT'lerin yeniden yapılanması ve özelleştirme açısından bir dönüm noktasındadır. Türkiye artık özelleştirmenin gerekliliğini tartışma noktasından uzaklaşmış, özel- leştirmenin nasıl yapılacağını, nelerin özelleştirilmesi gerektiğini tartışmaktadır. Bu kadar çok tartışılmasına, konuşulmasına, hatta defalarca konu ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmasına rağmen düşüncelerin netleştiğini söylemek için henüz çok erken. Gerek Avrupa Topluluğuna tam üyelik yolunda mesafe aldığımız, gerekse ülkemiz için önemli bir konu olan yeniden yapılanma açısından devletin ekonomik hayattaki rolü ve devletin küçültülmesi yolundaki fikirlerin de netleştirilmesi gerekmektedir. ✓

KİT'LERİN TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ

24 Ocak Kararlarının üzerinden geçen 15 yıla ve devletin ekonomiye müdahalesinin en aza indirilmesi, ekonomideki kamu payının küçültülmesi politikaları ile özelleştirme uygulamalarında alınan mesafeye rağmen * KİT'lerin ülkemiz ekonomisi açısından yeri ve önemi halen devam etmektedir.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu 1992 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu'nda yer alan bazı verilere göre KİT'lerin ülkemiz ekonomisi içindeki yeri şöyledir;

1992 yıl sonu itibariyle 103.038 milyar ₺. öz kaynak, 365.413 milyar ₺. kaynak kullanan KİT'lerimizin 1992 yılı dönem kârı 13.675 milyar ₺. Buna karşılık dönem zararı 40.199 milyar ₺. 1992 yılı dönem sonucu KİT'lerimiz açısından 26.524 milyar ₺.'dir.

^K
Bu zararların 1993 ve 1994 yılı için 100 trilyonluk rakamlara ulaştığını düşünürsek milletimizin refah ve kalkınmasından ne kadar büyük bir fedakarlıkta bulunduğu daha iyi anlaşılır.

Bir başka olumsuz veri ise; 1992 yılı içinde % 78 oranında artan safi satış hasılatına karşılık, satılan mal ve hizmet satışları maliyetinin artış hızının % 72 oranında gerçekleşmesi net gayri safi satış kârı ve net işletme faaliyetleri kârının artmasına neden olurken, geçmiş yıllara ait gider ve zararlar artış hızının % 112 ve faiz ve komisyon giderleri artış hızının % 136 oranında gerçekleşmesi dönem sonucunu olumsuz yönde etkilemiştir.

Uygulanan personel politikasının bir sonucu olarak işçi, memur ve sözleşmeli personel sayılarında azalma görülmele birlikte KİT'lerimizin finansman sıkıntısı devam etmektedir. Finansman ihtiyacının üretimle oluşturulan kaynaklardan temin edilememesi geçici bir çözüm olarak KİT'lerimizi sermaye artırımına yöneltirken, sermaye taahhüdündeki artış oranının % 125 ve ödenmiş sermaye artış oranının % 92 olarak gerçekleşmesi, KİT'lere reel anlamda bir sermaye transferi olduğunu göstermektedir.

KİT'lerin son beş yıllık seyir içinde gayri safi milli hasıla içindeki payının azaldığı görülmektedir. Bu pay, 1989 yılında % 12 iken, 1990'da % 9,6, 1991 yılında 9,2 olmuş, 1992 yılında ise % 9,8 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin zoru da buradan kaynaklanmaktadır. Bu kadar geniş bir alanda faaliyet gösteren ve kimi sektörlerde tekel, kimi sektörlerde hakim durumunda bulunan ve ekonomi içindeki yeri hiç de küçümsenmeyecek olan KİT'lerimizin hem ekonomik hayattan hem de toplum hayatından çekilmesi pek kolay olmayacaktır.

DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME

Dünyamızın diğer ülkeleri, ekonomik şartlardaki değişmelere paralel olarak 1970'lerin sonundan itibaren yoğun bir şekilde özelleştirme programı uygulamışlardır. Artan kamu sektörü borçlanma ihtiyacı, enflasyon, sermayenin tabana yayılması, ekonomide verimliliğin artırılması, piyasa ekonomisinin yerleştirilip geliştirilmesi gibi ihtiyaçlardan doğan özelleştirme uygulamalarının bir başka önemli gerekçesi özellikle gelişmiş ülkelerde geçerli olan gerekçe devletin ekonomideki yerini azaltmak şeklindedir.

ING. Özelleştirme uygulamalarının en canlı örneklerini 1979 yılında iktidara gelen İngiliz Başbakanı Thatcher'in iktidarı döneminde görürüz. 1979-1987 yılları arasında İngiltere'de kamu sektörünün %40'nin özelleştirilmesi ile 12 milyar sterlin civarında gelir elde edilmiştir. Fransa, 1986'da açıkladığı özelleştirme programının üçte birini 18 ayda tamamlayarak 18 aydan kısa sürede 22 kamu şirketinin özelleştirilmesinden 70.8 milyar frank gelir elde etmiştir.

ITA İtalya'da özelleştirme faaliyetiyle görevli olan ve 1950'lerden beri kademeli olarak devletin ekonomideki payının azaltılması yönünde uygulamalar yapan devlet kuruluştur. IRI 1980-87 yılları arasında özelleştirme çalışmalarına hız vermiştir. Her yıl yaklaşık 4 veya 5 şirketin özelleştirildiği, yaklaşık 7 trilyon liralık gelirin sağlandığı bu program sonucu yaklaşık yüzbin kişilik işgücü kamudan özel sektöre geçmiştir.

ALM. Özelleştirmenin önem kazandığı ülkelerden bir başkası ise Almanya'dır. İki Almanya birleşmeden 1984-87 yılları arasında 50 şirketteki kamu payları özelleştirilerek 5 milyar marklık bir gelir elde edilmiştir. İki Almanya'nın birleşmesi ile ortaya çıkan yeni yapı içinde özellikle eski Doğu Almanya'daki kuruluşların özelleştirilmesi için 1990 yılında Treuhand isimli yeni bir teşkilât kurulmuştur. Özelleştirme giderleri için 200 milyar mark gibi önemli bir kaynak kullanılan Almanya'da, 144 milyar marklık yatırım garantisi ile 1 milyon 200 bin kişiye iş güvenliği garantisi sağlanması uygulamanın başarılı olmasını sağlamıştır.

Yeniden yapılanma ve açıklık politikaları sonucu yeni bir siyasi ve ekonomik kimliğe kavuşan Doğu Avrupa ülkeleri de, bu değişimin özellikle yaşandığı 1990'lı yıllarda özelleştirmeyi süratle uygulamıştır.

NİÇİN ÖZELLEŞTİRME?

Devletin ekonomik hayattaki payının ve etkinliğinin azaltılmasına ve hatta tamamen çekilmesine yönelik uygulamalar bütünü olarak da tanımlanabilecek olan özelleştirmenin temel amacı, devletin sahip olduğu bu kurumların serbest piyasa ekonomisi şartlarında daha etkin çalışmalarını sağlamaktır.

1986 yılında Hükümete sunulan "Özelleştirme Master Planına" göre özelleştirmenin başlıca amaçları şöyle dile getirilmiştir.

•Piyasa güçlerinin ekonomiyi canlandırmasını sağlamak,

- Verimliliği ve etkinliği artırmak,
- Mal ve hizmetlerin üretim miktarını, kalitesini ve çeşitliliğini artırmak,
- Kamu iktisadi kuruluşlarının devlet bütçesinde yarattığı finansal yükü azaltmak,
- Sermayeyi tabana yaymak,
- Sermaye piyasasının gelişmesini hızlandırmak,
- KİT'lerin tekel gücünü ve bunlar tarafından yapılan dolaylı vergilemeyi azaltmak,
- Modern teknoloji ve yönetim tekniklerini ülkeye çekmek,
- Çalışanlara hisse senedi satarak işgücü verimliliğini artırmak,
- Sanayide kamu mülkiyeti ve özel mülkiyet dengesini değiştirmek, politik bağları güçlendirmek,
- Mevcut sermaye yatırımlarının getirilerini artırmak,
- Devlete gelir sağlamak.

1995 yılında bu ekonomik gerekçeler halen geçerliliğini sürdürmektedir. Fakat, Türkiye için bugün özelleştirmenin gerekliliğini, daha da ötede kaçınılmazlığını gerektiren nusuların varlığına temas etmeleriyle, Türkiye, özelleştirmeyi ekonominin kendi gerekçelerinin yanısıra, geçmişte kalkınmanın temel taşı konumunda iken bugün kaynak yutan, yenden rantabl olmaları için çok yüksek maliyetler gerektiren ve bir kambur haline gelen bu kuruluşlardan bir an önce kurtulmanın bir gereği olarak gerçekleştirmektedir. Devletin sosyal ve ekonomik hayattaki rolü üzerine son yıllarda dünyada meydana gelen değişiklikler, devlet kavramına yüklenen yeni anlayış ve "Sosyal Devlet" ilkesi ülkemiz açısından özelleştirmenin bir başka önemli gerekçesidir.

Batılı ülkelerin 1960'lı yıllarda uygulamaya koydukları, doğu bloku ülkelerinin ise soğuk savaş sonrası hızla içine girdikleri bu süreç, ülkemiz gündemine 24 Ocak kararları ile birlikte girdi ve yoğun olarak 80'li yılların ortalarında telaffuz edilmeye başlandı. Fakat, Türkiye'nin özelleştirme düşüncesiyle karşılaşması neredeyse Cumhuriyetimiz ile yasıttır.

- (1) ★ İzmir İktisat Kongresi Kararları doğrultusunda süratle sanayileşme ve kalkınma için özel teşebbüsün desteklenmesi politikası uygulanırken, diğer yandan da Osmanlı döneminden devralınan tesislerin devlet eliyle işletilmesine başlanmış ve bu amaçla 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maden Bankası kurulmuştur. "Bankaya devredilmiş olan müessesatı sinaiyeyi teşekkül edecek şirketlere devredinceye kadar bizzat idare etmek, iştirak suretiyle tesisat-ı sinayide bulunmak ve işletmek", maden işletmek ve bankacılık yapmak

Üzere kurulan Bankaya kuruluş Kanununun 8 inci maddesi ile verilen görev ülkemiz açısından özelleştirmenin ilk yazılı belgesidir. Bu görev şöyle dile getirilmiştir: ✓

"Banka kendisine devredilen fabrikaları, yüzde elli-biri nama muharrer senetle kendisine ve Türk efrat ve eshası hükmiyesine ait olmak üzere tesis edeceği Türk Anonim Şirketlerine devrederek işletmeye mezundur." (Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Başkanlığı'nın 1992 yılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu)

(2) ★ Özelleştirme kavramına ülkemiz ekonomisinin 2 inci yönelişi 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesi ile dir. Daha öncede sözedildiği üzere bu dönemin ekonomi anlayışını, bir taraftan devletin müdahalelerini asgariye indirmek, diğer taraftan iktisadi sahada devlet sektörünü olabildiğince daraltmak, buna karşılık özel sektörün ekonomik hayatta daha fazla yer almasını sağlamak seklindedir.

Tatbikattan doğacak ve mahiyetleri itibariyle özel teşebbüs ve sermayenin hiç bir suretle ele almayacağı işlere ve bir de amme hizmeti mahiyetindeki işlere devletin yönelmesi temel alınırken, özelleştirmenin hükümet programındaki ifadesi şöyledir;

"Bundan böyle amme karakterini haiz olmayan sahalarda işletmeciliğe geçemeyeceğimiz gibi muhtelif sebepler altında kurulumuş olan işletmeleri, amme hizmeti gören ve ana sanayie taalluk edenler haric muayyen bir plân dahilinde elverişli şartlarla peyderpey hususi teşebbüse devretmeye çalışacağız."

Hükümet programında yer alan bu politika DP iktidarlari döneminde uygulanamadı. ✓

Özelleştirme kavramı 1980'li yıllarda yeniden gündemimize girdi. 24 Ocak Kararları ile daha liberal bir ekonomi politikası güdüürken, bu politikanın gerçekleştirilmesi için özelleştirmeden de faydalanılması öngörülmektedir. Bu alanda yapılan ilk hukuki düzenleme 1984 yılında çıkarılan ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait tesislere, hisse senedi yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesine veya bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devrine imkân tanıyan 2983 sayılı Kanun'dur.

Devlet Plânlama Teşkilâtı Mayıs 1985'te özelleştirme faaliyetlerini düzenlemek için yabancı firmaları davet eder. Bunlardan Amerikan Morgan Guaranty Bank müşavir firma olarak görev alır ve 1986 yılının Haziran ayında hükümete, özelleştirmenin gerekçeleri (yukarıda sözü edilmiştir), öncelikle özelleştirilmesi gereken kurumlar üzerine bir plân sunar. ★

Bu plânda öncelikle özelleştirilmesi gereken kuruluşlar arasında USAŞ, THY, TURBAN, YEMSAN, ÇİTOSAN, NETAŞ ve TELETAS gibi kuruluşlar sayılmıştır. Bankanın, Devlet Malzeme Ofisi ile ilgili raporu ise, Ofisin özelleştirme kapsamına alınmayıp yetersiz imalât ve dağıtım faaliyetlerini da-
raltarak çalışmalarını sürdürmesi şeklindedir. ★

Bu arada, kamu kuruluşlarının özelleştirme kapsamına alınması ve uygulamaların yürütülmesine ilişkin esaslarını belirleyen ve 1986 yılında çıkarılan 3291 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamındaki tamamı devlete ait KİT'lerin özelleştirme kapsamına alınmasında Bakanlar Kuruluna, bunların bağımlı ortaklık, işletme ve iştiraklerindeki paylarının özelleştirme kapsamına alınmasında ise Yüksek Plânlama Kurulunu yetkili kılmıştır. Özelleştirme programı ise, 2983 sayılı Kanunla kurulan Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresince yürütülecektir. ✓

Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi, Nisan 1990'da yürürlüğe giren 414 sayılı KHK ile "Toplu Konut İdaresi" ve "Kamu Ortaklığı İdaresi" adı altında iki ayrı kuruluş haline getirilirken, özelleştirme programının Kamu Ortaklığı İdaresince yürütülmesi kararlaştırılır.

21 Ekim 1991 seçimlerinden sonra kurulan Koalisyon hükümetinin programında özelleştirme geniş bir yer tutar. Özelleştirme, bu koalisyonun devamı niteliğindeki diğer hükümetlerce de önemle ele alınmıştır.

Koalisyon idaresi ilk olarak 6 Ocak 1992 yürürlüğe giren 473 sayılı KHK ile özelleştirme konusundaki karar mercii Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu olarak yeniden düzenler. Bu düzenlemeleri yeni düzenlemeler takip eder.

Özelleştirme programından beklenen hedeflere ulaşılması için uygulamaların yasal dayanağı durumundaki 2983 ve 3291 sayılı Kanunlarda çeşitli tarihlerde değişikliğe gidilmesi, zaten dağınık ve karmaşık olan mevzuatın daha da dağınık bir hal almasına sebep olunca, mevzuatta yeni düzenlemelere gidilir. Bu çalışmalar, 11 Mayıs 1994'de yürürlüğe giren ve hükümete özelleştirme konusunda düzenleme yapma yetkisi veren 3987 sayılı Yetki Yasası ile sonuçlanır. Hükümet Yetki Yasasına dayanılarak 6 Haziran 1994'de 530, 531, 532 ve 533 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameleri, 7 Temmuz 1994'de ise 546 sayılı Kanun Hükmünde kararnameleri uygulamaya koyar. ✓

*
Düzenlemelerle, Kamu Ortaklığı İdaresi Özelleştirme İdaresine dönüştürülür, özelleştirme gelirlerinin toplanması ve bu amaçlı masrafların karşılanması için Özelleştirme Fonu oluşturulur. Özelleştirme nedeniyle işini kaybedenlere yasal tazminatların dışında ek bir tazminat verilmesi, özelleştirme kapsamındaki kuruluşlarda çalışanların emeklilik durumlarının düzenlenmesi gibi önemli düzenlemeleri de içeren bu 5 kararnamenin yasal dayanağı olan 3987 sayılı Yetki Yasası 7 Temmuz 1994 tarihinde, bu Kanuna dayanılarak çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler ise 24 Temmuz'da Anayasa Mahkemesince iptal edilir.

Iptal Kararları Üzerine hükümet 31 Temmuz 1994 tarihli prensip kararı ve 3 Ağustos 1994 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile Anayasa Mahkemesinin gerekçeli kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasını müteakip önceki mevzuatın uygulamaya konulacağını hükme bağlar.

Özelleştirme konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıkları ve sık sık yargı yoluna başvurulması üzerine, bütün siyasi partilerin ve sendikaların önerileri de dikkate alınarak yeni bir düzenlemeye gidilir.

27 Kasım 1994'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4046 sayılı Özelleştirme Yasası bugün halen bu alanda uygulanan mevzuattır.

Bu yasa ile getirilen başlıca düzenlemeler şöyledir;

Özelleştirme konusunda son karar mercii olarak Özelleştirme Yüksek Kurulu, iş ve işlemleri yürütmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulur. Özelleştirme Fonu oluşturulur. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlarda çalışan personelin sosyal yardım zammı ödemelerinin bu fondan karşılanması öngörülmektedir. Özelleştirme uygulamalarından elde edilecek gelirlerin, genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılabilmesi noktasında hükme bağlanmıştır.

*
Ö.Y.K.
Ö.i.B.
Ö.Fonu.

Bu kanun ile özelleştirmenin kapsamı, iktisadi devlet teşekkülleri ile bunlara ait kurum ve payların yanısıra, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da özelleştirilebilmesine imkân tanıyacak şekilde genişletilir. Personel konularında da önemli düzenlemeler yapılmıştır. Özelleştirme öncesi ve sonrasında bu kurumlarda işini kaybedenlere yasal tazminatlarının dışında ek bir iş kaybı tazminatı ödenmesi öngörülmürken, erken emekliliğin teşviki amacıyla da bu kapsamdaki kuruluşlardan Emekli Sandığına tâbi olan personelden emeklilik hakkı kazananlara, bu hakkı kazandıkları tarihten itibaren 2 ay içerisinde emekli olmayı istemeleri halinde ikramiyelerinin %30 fazlası ile ödenmesi hükme bağlanmıştır.

Kanun; bunun yanısıra stratejik nitelikteki kuruluşlarda imtiyazlı hisse bulundurulmasını öngörmüştür.

TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARIN SONUÇLARI

1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacı ile özel sektöre devri uygulamalarıyla başlayan özelleştirme rakamları, Türkiye açısından pek olumlu değildir. 1986 yılında ivme kazanan ve sözkonusu yarım kalmış tesislerin dışında kamuya ait veya kamu istiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde 84 kuruluşta hisse senedi satış işlemi yapılırken, Süt Endüstrisi Kurumu, Yem Sanayi ve Sümer Holding'in bazı tesis, varlık ve istirak payları özel sektöre devredilmiştir.

84

Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre 1985 yılından 1994 yılı sonuna kadar 131 kuruluş özelleştirme kapsamına alınmış, bunlardan 9'u özelleştirme kapsamından çıkarılırken, 77 kuruluş sermayelerindeki kamu paylarının tamamı, blok satış, halka arz ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) hisse senedi yoluyla sektöre devredilmiştir. Halen, özelleştirme kapsamında 45 kuruluş vardır ve bunlardan 27'sindeki kamu payı % 50'nin üzerindedir.

(131)
9(-)
77 ✓
45/27

1985 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının toplam geliri Aralık 1994 verilerine göre 19.8 trilyon ₺. (2.3 milyar \$) civarındadır. Bir bölümü vadeli olarak gerçekleştirilen bu hisse senedi ve varlık satış işlemlerinden 31 Aralık 1994 tarihi itibarıyla 22,2 trilyon net giriş sağlanmıştır.

(*) Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan elde edilen 6.1 trilyon ₺.'lik temettü geliri ile birlikte toplam özelleştirme hasılatı 28.3 trilyon ₺. (2.9 milyar \$) iken, aynı dönemde özelleştirme uygulamaları için yapılan toplam harcama tutarı ise, 22.7 trilyon (2.6 milyar \$) civarındadır.

ÖZELLEŞTİRMENİN ÖZELEŞTİRİSİ

1985 yılından 1994 yılı sonuna kadar yapılan çalışmalarda, özelleştirme uygulamalarının programlanan ve amacının gerçekleştirilmesine imkân tanıyacak şekilde yapılamadığı bir gerçek. Bu gerçeği, gerek Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın zaman zaman kamuoyuna sunduğu raporlarda, gerekse Kamu İktisadi Teşebbüslerinin faaliyetlerini incelemek ve denetlemekle görevli Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun raporlarında görmek mümkün.

./...

Batılı gelişmiş ülkelerin yanısıra, Doğu Bloku ülkelerinin dahi süratle içinde girdikleri bu süreçte ülkemize nazaran çok kısa sürede daha olumlu sonuçlar aldıkları ve bunu da 1990'lı yıllarda gerçekleştirdikleri gözönünde tutulursa, Türkiye'nin özelleştirmeyi gözden geçirmesi ve bir an evvel bu konudaki politikalarını netleştirip uygulamaya koymas gerekmektedir. }

Yıllardır sık sık mevzuat değişikliğine gidilmesi, ✓ yargı yoluna başvurulması, ✓ mevzuata dair iptal kararları, ✓ yürütmeyi durdurma kararları, ✓ ihale iptalleri, ✓ saibe söylentileri ve programların sürüncemede bırakılması, ✓ özelleştirmeyi yürüten siyasi ve idari merkezlere güveni sarsarken, Türkiye'nin ekonomisini ve geleceğini belirsiz ipoteklere sürüklemektedir.

Türkiye açısından zaten bugün tartışılan nokta da, özelleştirmenin gerekli olup olmadığı noktasında değildir. Bu konuda toplum şuurunun olduğu bir gerçektir. Özelleştirmenin karşısında olanlar dahi, karşı oldukları noktanın özelleştirmenin kendisinin olmadığını, itirazlarının özelleştirilecek kurumların belirlenmesine, özelleştirme şekillerine, ihale ve pazarlık görüşmelerindeki saibe iddialarına, devlet kuruluşlarının yok pahasına hem de mülkiyetleriyle birlikte elden çıkarılmasına olduğunu ifade etmektedirler.

Yoğun bir şekilde gündemimize giren ve Türkiye ekonomisinin çıkış noktası durumunda bulunan özelleştirme uygulamalarında en önemli sorun, özelleştirmeye karşı olan kesimlerin ve özelleştirme kapsamında bulunan kuruluşlarda çalışanların ikna edilememesi, yeterince aydınlatılamamasıdır. Bir başka ifadeyle de, bu konuda fikri altyapı ve kamuoyunun yeterince oluşturulamamasıdır. Tereddütler halen devam etmektedir.

Özelleştirme programının yavaş uygulanması hatta zaman zaman da uygulamalardan geriye dönük adımlar atılması, özelleştirme için siyasi kararlılığın zayıflamasına neden olmaktadır.

Bir başka önemli sorun ise, özelleştirme kapsamına alınan kuruluş sayısının fazla olmasına karşılık bu işi organize eden Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın bu kadar geniş bir yelpazeyi toparlayabilecek teşkilât yapısına kavuşturulamamasıdır. Çünkü, bu kapsama alınan kuruluşların seçimi, kapsamlı araştırma ve incelemelere dayandırılmadığından çok sayıda kuruluş bu kapsama alınmakta, sonuçta bu kapsama giren kuruluşlar ise, yönetimi ve kontrolü eksik, işletme faaliyetleri ve mali yapıları hızla bozulan şirketler topluluğu haline gelmektedir.

Çalışanlarına iş garantisinin sağlanmadığı ve işsizlik sorununun had safhada bulunduğu ülkemizde ekonomik olarak çalıştırılma imkânı kalmayan ve özelleştirilmesi mümkün olmayan KİT'ler varlıklarını sürdürmektedirler.

* Türkiye'nin yıllardır biriken ekonomik sorunları ve ülkemiz içinde mevcut sermaye birikiminin yeterince sağlanamaması özelleştirmenin bir başka engelidir.

DEVLET'TE YENİDEN YAPILANMA

Ülkemizde özelleştirme kavramı ile birlikte yeni bir kavram da yerini bulmaktadır. Yeniden yapılanma. Kavram, sadece özelleştirme konusu KİT'leri ilgilendiriyor gibi görünse de, aslında topyekün devletimizi ilgilendirmekte ve uzun süredir değişik zaman ve boyutlarda ve farklı isimler altında da olsa gündemimize girmektedir. Artık, Türkiye devlet kavramına yeni bir anlam verme noktasına gelmektedir.

Burada tartışılması gereken devletin varlığı değil, günümüz dünyasında devlet kavramında varılan noktanın kendisidir. Temelde sosyal bir varlık olan insanoğlunun birarada yaşama ve en önemli unsuru olan güvenliğini sağlama ihtiyacından doğan devlet kavramı, yüzlerce yıldır değişime uğrayarak günümüze gelmiştir. Ülkemiz ve dünya yeni bir yüzyıla hazırlanırken, sanayi ötesi bilgi toplumlarında yeni bir hüviyet kazanmıştır devlet.

Bu hüviyetin içinde, sosyal olma, sosyal adaletçi olma, güvenlik elbette var. Ama aynı zamanda küçülme, daralma da var. Yani devletler artık ellerini ekonomiden, sanayileşmeden yavaş yavaş çekmektedirler. Özelleştirme de böyle bir ihtiyacın sonucudur. 21. inci yüzyılın devletleri, kalkınma ve sanayileşme için, ekonomik refah için fabrika kuran, işletme açan devletler olmaktan çıkan ve asli görevlerine dönen devletler olacaktır. Nedir bu asli görevler?

Herseyden önce, devlet olmanın, bu sosyal ve muazzam teşkilâtın temel kaynağı olan vergi toplama devam edecektir. Çünkü, günümüz dünyasının gerçeği aynı zamanda geçmişin de gerçeği, devlet olarak ayakta kalabilmenin, daha da ötede kendisinden istenilen vazifeleri yerine getirilebilmenin ilk şartı güçlü ekonomik yapıya sahip olmaktır. Devletin vergi dışındaki temel diğer görevleri ise, hem içeride, hem dışarıda güvenliğin sağlanması, adaletin sağlanması, eğitimin ve sağlık hizmetlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesidir.

Bu dört temel görev yeni devletin vasıflarındandır. Devlet bu dört temel görevine dönebildiği gün, ülkemizde kalkınmışlık probleminin, özelleştirmenin, sosyal adaletin, altyapı hizmetlerinin ve daha pek çok işin devletin uhdesinden çıktığı ve büyük kısmının ise çoktan tamamlandığı görülecektir.

ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI İŞİĞİNDA DEVLET MALZEME OFİSİ GERÇEĞİ

1994-1995 Yıllarını kapsayan Yeni Özelleştirme Programı başlığı altında "ilkeler" bölümünde aynen "Özelleştirmenin ana amacı, devletin atıl yapısı içinde verimli işletilmeyen ekonomik ünitelerin özel girişim dinamizmi ile verimli ve kârlı bir yapıya dönüştürülmesidir. Bunun yanı sıra kamu giderlerinin azaltılması ve mülkiyetin tabana yayılması, özelleştirmenin ikincil amaçları görülmelidir. Bu amaçlara ulaşılması, özelleştirme programının sağlam bir mantığa oturtulması ve uygulamalarda gözönüne alınacak ilkelerin baştan belirlenmesi ile mümkün olabilecektir.

Bu ilkeler:

-Özelleştirmede kaçınılmayacak istihdam azalmalarının sosyal güvence önlemleri ile dengelenmesi,

-İşin niteliğine uygun özelleştirme yöntemlerinin geliştirilmesi,

-Satışlarda gerçekçi değer belirlenmesi,

-Mülkiyetin yaygınlığının yanı sıra, yönetim, sorumluluk ve yetkilerin üstlenebilecek tecrübeli ortak grubunun temini,

-İşe uygun ortaklık yapısının oluşturulması,

-Kamu menfaatlerinin zedelenmemesi ve özel sektör tekeline yol açılmaması.

-Stratejik konularda "altın nisse" uygulamasının getirilmesi,

-Kuruluşun nitelikleri ve faaliyette bulunduğu yöreye göre özel teşvik ve desteğin sağlanması,

-İstihdam artışı ve yeni yatırım olanakları sağlayacak tekliflere öncelik verilmesi,

-Doğal kaynakların mülkiyetinin değil, kullanım hakkının özelleştirilmesi,

-Özelleştirme sürecinin tam bir şeffaflık içinde seyretmesi,

olarak özetlenebilir.

Özelleştirme programının başarı ile yürütülebilmesi için özelleştirme ile ilgili önceliklerin tesbiti de önem taşımaktadır. İlk etapta özelleştirilecek kuruluşların,

- 1) Zararı dolayısıyla bütçe üzerinde yük oluşturan,
- 2) Önümüzdeki yıllarda büyük yatırımlar gerektiren,
- 3) Rekabet şartlarında çalışan,
- 4) Nihai mamul veya hizmet üreten,
- 5) Güvenlik açısından stratejik önem taşımayan,

kuruluşlar olması gerekmektedir.

Yukarıda sayılan hususları içeren yeni bir orta ve uzun vadeli özelleştirme planı üzerinde çalışmalar yürütülmektedir. Ancak ilk etapta, 1994 ve 1995 yıllarını kapsayan kısa vadeli bir program oluşturulmuş ve uygulamaya geçilmiştir.

Bu program çerçevesinde önümüzdeki 2 yıllık dönemde kapsama alınması planlanan kuruluşlar, öncelik sırasına göre şöyle belirlenmiştir.

KAPSAMA ALINMADA I.DERECEDE ÖNCELİK VERİLECEK KURULUŞLAR

- 1-Türk Telekomünikasyon A.Ş.
- 2-Elektrik Şirketleri-Termik Santraller
- 3-Devlet Malzeme Ofisi
- 4-Türkiye Taşkömürü Kurumu
- 5-Türkiye Kömür İşletmeleri
- 6-Çeşitli Maden İşletmeleri
- 7-Kamu Bankaları ve Sigorta Şirketleri
- 8-Türkiye Ziraî Donatım Kurumu
- 9-Türkiye Gübre Sanayi
- 10-Tekel'e Bağlı İçki, Sigara ve Dağıtım Şirketleri
- 11-T.C.D.D. Limanları
- 12-Tüm Kamu İştirakleri (Yaklaşık 200 adet)

KAPSAMA ALINMADA II.DERECEDE ÖNCELİK VERİLECEK KURULUŞLAR

- 1-Eletrik Şirketleri-Hidroelektrik Santraller ve Dağıtım Şirketleri
- 2-Çitosan
- 3-Seka
- 4-Şeker Fabrikaları
- 5-Tarım İşletmeleri (TİGEM)
- 6-Türkiye Demir Çelik İşletmeleri,

denilmektedir.

Dikkat edileceği gibi "Devlet Malzeme Ofisi" kapsama alınmada I. Derecede Öncelik Verilecek Kuruluşlar arasında ve 3. sırada yer almaktadır.

"5 NISAN EKONOMİK ÖNLEMLER UYGULAMA PLANI"nın Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile ilgili bölümünün bir kısmında; "Büyük borç yükü, aşırı istihdam, yüksek maliyetli üretim ve teknolojik gerilikten dolayı özelleştirilmelerine imkân bulunmayan tesisler kapatılacak ve aktifleri satılmak suretiyle değerlendirilecektir. Bu kapsamda ilk aşamada Devlet Malzeme Ofisi yıl sonuna kadar tasfiye edilecektir" denilmektedir.

Hal böyle iken, D.M.O.'nin hakkında bilgi vermek ve tasfiye edilecek kuruluşlar için sayılan sebeplerin Ofis için ne derece geçerli olduğunu irdelemek kaçınılmaz olmuştur.

Devlet Malzeme Ofisi, 233 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" prensipleri çerçevesinde "Devlet Malzeme Ofisi Ana Statüsü" hükümlerine göre faaliyet gösteren, 150 Milyar ₺. nominal sermayeli bir İktisadi Devlet Tesekkülüdür.

Ofis. Ana Statüsü'nün 4 Üncü maddesinde sayılan müşteri dairelerin yine aynı maddede belirtilen kırtasiye, büro makine, malzeme ve mefruşatını, aydınlatma ve ısıtma araçları ile temizlik malzemesini, motorlu araçlar ve lastiklerini, basım işlerini ve bunların standardını sağlamak amacıyla faaliyet göstermekte olup, 1990 yılından itibaren kamu iştiraki bulunan tüzel kişilere, bankalara, yabancı ülkelerin Türkiye'deki dış temsilciliklerine, okullara, okul koruma derneklerine, dershanelere, dış ticaret sermaye şirketlerine, kurumlar vergisi mükellefi olan kurumlara, kalkınmada öncelikli yörelerde faaliyet gösteren şirketlere, siyasi partilere, kamu kurum ve kuruluşlarının bünyelerinde kurulmuş bulunan yardımlaşma derneklerine, gençlik ve spor klübü derneklerine, özel sağlık kurumlarına, sendikalar ile konfederasyonlara, mahalle muhtarlıklarına ve yurtdışındaki müşterilere de satış yapmaya başlamıştır.

Kamu Kuruluşlarının ihtiyaçlarının ellerinde mevcut elemanlarla ve standard olmayan malzeme ve hizmetlerin temini suretiyle zamanında ve İktisadi bir şekilde karşılanamadığını gören devletler, bu ihtiyaçlarını çabuk, standard, kaliteli ve ucuz bir fiyatla sağlamak amacıyla, münferit satınalmaları merkezileştirmişler ve tek elden temine başlamışlardır.

Nitekim

Amerika Birleşik Devletleri'nde Genel Hizmetler İdaresi,

Almanya'da Hükümet İş Ajansı,

Belçika'da Merkez Malzeme Ofisi,

Fransa'da Kamu Alımları Birliği,

İngiltere'de Kraliyet Büro Malzeme Ofisi,

İrlanda'da Devlet Malzeme Ajansı,

İsviçre'de Federal Hükümetin Evrakı Matbua ve Büro Malzemesi Merkezi İdaresi,

İtalya'da Devlet Genel Levazım Kurumu,

Malezya'da Hazine Müdürlüğü Sözleşmeler Merkezi,

Sili'de Devlet Malzeme Müdürlüğü,

Yeni Zelanda'da Tedarik Ofisi gibi devlet teşekkülleri Ofis gibi vazife görmektedir.

Ayrıca; Almanya, Avusturalya, Cezayir, Danimarka, Finlandiya, Gine, Hollanda, Hong Kong, İspanya, İsvec, Kanada, Norvec, Uganda, Ürdün ve Yunanistan'da kamu satınalma kuruluşları bulunmaktadır.

Ofis, müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Ankara'da Genel Müdürlük, İzmit ve İstanbul'da iki Müessese Müdürlüğü ve yurt düzeyine yayılmış 22 adet Bölge Müdürlüğü ile faaliyetini sürdürmektedir.

Bölge Müdürlükleri Ankara, Afyon, Balıkesir, Bursa, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Isparta, *İçel, İstanbul, İzmir, İzmit, Kayseri, Konya, Samsun, Sivas*, Tekirdağ, Trabzon, Van ve Zonguldak'ta bulunmaktadır. Bölge Müdürlükleri, hinterlandları içinde bulunan il, ilçe ve bucaklardaki müşterilerin malzeme ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Ofis teşkilâtında yer alan Müessese Müdürlükleri üretim birimleridir. Bunlardan İzmit İmalât Müessesesi; çeşitli cins kağıtları standardına uygun olarak muhtelif eb'atlarda kesip top haline getirmekte, çeşitli zarf, toplu iğne, ataş, çeşitli plâstik ve karton dosya, bloknot, hesap makinası rulosu gibi bir takım kırtasiye malzemesini üretmektedir.

İstanbul Basım Müessesesi ise, Ofis müşterilerinin formlarının baskı işlemlerini yapmak üzere teşkilâtlanmış olup, (70 cm. x 100 cm.) baskı eb'adına göre 158 milyon devir kapasitesi olan bir matbaadır. Müessese klâsör imalâtı da yapmakta olup, dar, geniş, el klasörü olmak üzere günde 29.000 adet imalât yapmaktadır.

Müesseseler ayrıca gerçek ve tüzel kişilere de satış yapmaya başlamıştır.

Ofis, 6000'e yakın malzeme çeşidi ile yaklaşık 50.000 adet müşterisine daha iyi hizmet sunmak amacıyla, 1991 yılı başından itibaren katalogla satış usulüne geçmiştir.

Ofis satış usullerinin sadeliği, sattığı malzemenin ucuz ve dayanıklı olması nedeniyle müşterilerine büyük kolaylık ve tasarruf sağlamaktadır.

Ofis'in sattığı malzeme memleketin her yerinde tek fiyatla satılmakta olup, satış fiyatları tespit edilirken piyasa hareketleri incelenmekte ve satış fiyatları piyasa fiyatlarının altında tespit edilmektedir.

Ayrıca, Ofis sattığı malzemeyi müşterilerine götürüp teslim etmekte ve bunun için de ayrı bir ücret almamaktadır.

Ofisin nominal sermayesi 150 milyar ₺. olup, bunun 31.12.1994 tarihi itibarıyla 70.320 milyon ₺.'lik kısmı ödenmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan Hazine'nin 1992 yılında 50.890 milyon ₺.; 1993 yılında ise, 111.159 milyon ₺. olmak üzere devreden toplam 132.147 milyon ₺. kâr payı bulunmakta olup, bunun 77.000 milyon ₺. si 1994 yılı içerisinde Hazine'ye nakit olarak ödenmiştir. 1994 yılı Hazine kâr payı ise 307.194 milyon ₺.'dir.

DEVLET MALZEME OFISI'NİN

	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>
TEDARİK	1.349 milyar ₺.	2.529 milyar ₺.	2.461 milyar ₺.
ÜRETİM	103 milyar ₺.	197 milyar ₺.	290 milyar ₺.
SATIŞ	1.683 milyar ₺.	3.022 milyar ₺.	3.519 milyar ₺.

Devlet Malzeme Ofisi 1993 yılında 350 milyar ₺. dönem kârı elde etmiş olup, 1994 yılında ise, 731 milyar ₺. dönem kârı sağlamıştır.

Devlet Malzeme Ofisi'nin 1995 yılı programı

TEDARİK	4.377 milyar ₺.
ÜRETİM	467 milyar ₺.
SATIŞ	5.355 milyar ₺.

olarak tespit edilmiş bulunmaktadır.

Bir özel sektör kuruluşu gibi çalışan ve gelişmiş ülkelerin yanında 30'a yakın ülkede benzeri bulunan Ofisin geleceği hakkında, 5 Nisan 1994 Kararları olarak anılan Ekonomik Önlemler Uygulama Planı Çerçevesinde verilecek kararlar ilgili olarak tespit edilen hususlar aşağıda sunulmuştur.

1) Özelleştirme ile görevlendirilen The Morgan Bank'ın 1986 yılı Haziran ayında vermiş olduğu raporun sonuc bölümünde özetle, "Bir çok ülkede devlet kuruluşlarının malzeme ihtiyacını temin eden devlet satınalma kuruluşları vardır. Büyük miktarlarda malzeme satınalmalarında iskontolar sebebiyle, böyle bir Ofisin devlete büyük tasarruf sağladığı, genellikle görevi de devlet satınalmaları ile sınırlı olduğu, bu nedenle D.M.O. satınalma ofisi olarak kalmalı, yetersiz imalat ve dağıtım faaliyetlerini azaltmaya çalışmalıdır." denilmektedir.

2) 5 Nisan 1994 kararları olarak anılan Ekonomik Önlemler Uygulama Planının, D.M.O.'nun yıl sonuna kadar tasfiyesini de öngören bölümünün gerekçelerinde, "Büyük borç yükü, düşük verimlilik, yüksek maliyetli üretim ve teknolojik gerilikten dolayı özelleştirilmelerine imkân bulunmayan tesisler kapatılacak ve aktifleri satılmak suretiyle değerlendirilecektir." denilmekle beraber, D.M.O.'nun mali ve ekonomik durumu, yukarıdaki gerekçelerin hiçbirine uymamaktadır.

Zira, D.M.O.'nun kurulduğu 1954 yılından bu yana hiçbir dönemde, Ofis'in Kamu Kurumlarına ve özel finans kurumlarına borcu olmamış, zarar etmemiş, vergilerini ve Sosyal Güvenlik Kuruluşları ödentilerini zamanında yerine getirmiş ve 50.000 civarında kamu ve özel sektör müşterisi bulunduğu dikkate alınırsa, 1600 civarındaki işçi ve memur sayısı ile asgari 50.000 kişilik satınalma personelinin gerçekleştireceği mal ve hizmet alımı ve dağıtımını realize etmektedir. Buna ilaveten 1989 yılından bu yana Üniteleri arasında On-line bilgisayar bağlantısı sağlayarak, stok kontrolü, muhasebe, satış ve diğer işlemleri hızlandırarak modernize edilmiş ve böylece Dünya'daki en ileri Ülke örnekleri düzeyinde faaliyet göstermektedir.

Bunun yanında, 1994 yılı itibariyle gerçekleşen 731 milyar l.'lik dönem kârı, Yüksek Denetleme Kurulu'nun raporlarında da belirtildiği üzere toplu alım ve T.S.E. standartlarını aşan kaliteli malzeme ile bürokrasiyi azaltma fonksiyonları biraraya gelerek müşteri dairelere piyasa fiyatlarının fevkalade altında satış fiyatları uygulamasına rağmen elde edilmiş ve bu suretle, Ofisin kamu açıklarına sebebiyet veren değil, bilakis kamu açıklarının azaltılmasına tasarrufcu bir KIT olarak katkıda bulunduğu ve elde ettiği kârının bir kısmını ödenmiş sermayesine ekleyerek öz sermaye yapısını güçlendirdiği gibi büyük bir kısmını da Hazine'ye aktararak önemli bir kamu hizmetini yerine getirmektedir.

3) Nitekim halihazırda işçi, sözleşmeli ve memur olarak yaklaşık 1584 adet personelle yürütülen Ofis faaliyetlerinin durdurulması durumunda, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının herbirisinin ayrı ayrı ihtiyaçlarını karşılamaları gerektiğinden her kurumda bu işle görevlendirilecek bir satınalma biriminin kurulması ve aylarca süren ihale komisyonu çalışmaları yapmaları icap edecek ve bir taraftan bürokrasi artarken diğer taraftan da istenilen kalite ve standardta malzeme, gerekli teçhizatla donatılmış laboratuvarlar bulunmadığı için temin edilmemiş olacağı gibi, Ofis benzeri *bir yapılandırma söz konusu olduğunda* (Ofis satış fiyatları 3 ay süreyle sabit tutulmakta ve arttırılmamaktadır. Ayrıca tüm yurttaki tek fiyatla satılmaktadır.) Kamu Kurum ve Kuruluşları, Ofisin piyasayı tanzim edici rolü ortadan kalkacağı için daha pahalı olarak ihtiyaçlarını karşılayacaklardır.

Ayrıca her Kamu Kurum ve Kuruluşunun satınalma faaliyetlerini birbirinden habersiz ve koordinasyonsuz olarak gerçekleştirmesi nedeniyle, Ofisin piyasadaki firmaları belirli kalite normlarına getirme çabalarına sekte vurulacağı gibi, Ofisin yaklaşık 1584 personelle gerçekleştirdiği tedarik ve dağıtım faaliyeti ayrı ayrı kuruluşlarca gerçekleştirildiği takdirde, Ofisin 50.000 müşterici bulunduğu cihetle belkide 50.000 kişi ile bile, Ofisin etkinliği ve karlılık/verimliliği içinde yerine getirilemeyecektir.

Bu itibarla, Ofisin faaliyetlerinin durdurulması, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının ihtiyaçlarının herhangi bir şekilde karşılanması zarureti karşısında yukarıda izah edilen sebeplerle hem daha pahalı ve hemde kalitesiz olarak karşılanacağı gibi, kamu personeli gereksiz olarak artacak ve çeşitli yolsuzluk iddialarında da artış görülecektir.

4) Ofisin Kamu Kurum ve Kuruluşlarının sadece kağıt, kalem, dosya vb. kırtasiye ihtiyaçlarını karşılayan ve "Kırtasiye dükkanı" işlevi gören demode bir kuruluş olduğu şeklindeki görüş gerçeği yansıtmamaktadır.

Şöyleki;

Ofisin müşteri dairelere olan satışının % 53.3 nakil vasıtası, % 11.8'i demirbaş ve mefrusat, % 11.1'i oto aksamı ve yedek parçası, % 6.9'u büro makine ve aleti, % 6.4'ü kağıt, karton ve bunların mamulü, % 4.5'i müteferrik malzeme, % 6.1' aydınlatma temizlik malzemelerinden oluşmaktadır. Yurt dışından yapılan alımlar ise yaklaşık % 8 nisbetinde bir yer tutmaktadır ve ithalat komisyoncusu kârının ortadan kalkması nedeniyle özellikle ithal malzemeler (fotokopi, faks vb.) piyasanın 2-3 katı daha ucuza satılabilmektedir.

Böylece açık ve seffaf usullerle yapılan ihaleler sonucunda, taşıt aracı ve oto lastiği firmalarının yaklaşık % 4-7 oranında, demirbaş, kırtasiye ve temizlik, aydınlatma gibi alımlarda ise piyasa fiyatlarının yine yaklaşık % 30-40 oranına kadar indirimlerle temin edilerek ve 3 aylık fiyat sabitliğiyle, hiç bir nakliye ücreti almaksızın yurdun en ücra köşelerine kadar müşteri dairelerin kapısında teslimat yapılmaktadır. Bu durum Yüksek Denetleme Raportlarıyla da teyit edilerek, Ofisin piyasa fiyatlarının altında hizmet verdiği bir kez daha vurgulanmıştır.

5) D.M.O. 1984 yılından beri bir kamu tekeli niteliğinde bulunmamaktadır. Kamu kuruluşlarının Ofis'den alım mecburiyeti kaldırılmış bulunmasına rağmen, alım usulünün kolaylığı her kamu kuruluşunun münferit olarak 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'na göre ihaleye çıkması prosedürünün uzun zaman alması yanında bu işle görevlendirildiği kişilerin sayısının artması, Ofis kalitesinde malzeme temininin ve kalite kontrolünün yapılmasının, malzemenin çeşitliliği karşısında uzmanlık gerektirmesi nedeniyle, nerdeyse imkânsız olması, müşteri dairelerin stok yapmak imkânının bulunmaması, istenilen malzemeyi temin edememeleri ve ithalat mevzuatını bilmemeleri sonucunda da çaresiz durumda kalabilecekleri ve daha da önemlisi her birimdeki satınalmadan sonra, sayısız yolsuzluk iddialarının ortaya çıkabileceği ve bürokrasinin verimli çalışmasını negatif olarak etkileyebileceği hususları gözönüne alınmalıdır.

Diğer taraftan müsteriler, kendi bölgelerinde temin edemedikleri malzemeyi almak için başka illere gitmek zorunda kalacaklar, bu takdirde, taşıt kiralama ve akaryakıt ve harcırah giderleri doğacak ayrıca, iş kaybına sebebiyet verilecek, dolayısıyla bugünkü Ofis satış fiyatlarının çok üzerinde bir maliyet oluşacak ve bunun Devlet Bütçesine maliyeti çok yüksek olacaktır.

6) Türkiye'nin Güneydoğu - ve Doğu Bölgelerinde uygulanan "Olağanüstü Hal Uygulaması" nedeniyle özellikle bu bölgelerdeki askeri birlik ve tesisler ile okul, Üniversite, hastahane ve stratejik önemdeki diğer kurumların lojistik ihtiyaçlarının en kısa zamanda ve en uygun fiyatla güvenilir bir kuruluştan aksamadan temin edilmesi, riskli bölgelerde Ofis çalışanlarının özverili çalışmaları ile şimdiye kadar eksiksiz yerine getirilmiş ve tüm yurttaki faaliyetleri, Kamu Kuruluşu Yetkililerince olduğu kadar Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Raporlarında da örnek bir KİT olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca, Yüksek Seçim Kurulu'nun faaliyetlerinin yürütülmesinde ve uygulanmasında Ofisin fligranlı seçim pusulaları ve zarfları ile özellikle seçim mürekkebinin Hindistan'dan ithalinde ve malzemenin Ofis nakliye filosu ile en ücra köşelerine kadar dağıtımında yüklendiği stratejik görev dikkate alındığında, seçim malzemesinin özelliği nedeniyle, özel firmalara yaptırılmasının telafisi imkânsız zararlar çıkarabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Ofis'in tasfiyesi durumunda, Yüksek Seçim Kurulu'nun iş ve faaliyetlerini yürütmesi güçleşeceği gibi, bundan sonraki seçimlerde seçim malzemesinin temini ve dağıtımında büyük güçlüklerle karşılaşacağı aşikârdır. Ayrıca, Olağanüstü Hal Bölgesi ve diğer geri kalmış bölgelerdeki Kamu kuruluşlarının istenilen evsafa, çeşitlilikte ve ucuzlukta malzemeyi temin edememesi, özellikle stratejik önemdeki bölgelerin görevlerini yerine getirmelerinde güçlüklerle karşılaşılacaktır.

7) Türkiye'deki milli gelirin % 18 'ini oluşturan kamu alımları içinde önemli bir yer tutan ve 1994 yıl sonu itibariyle 3,5 Trilyon ₺.'yi aşan satış hacmi 731 Milyar ₺.'yi bulan dönem kârı, 70 Milyar ₺. ödenmiş sermayesi, 310 Milyar ₺. vergi sorumlusu olarak ödemede bulunması ve % 17.9 gayri safi kâr yüzdesi ile D.M.O.'nun 1995 yıl sonu itibariyle AT ile gerçekleştireceği gümrük birliği döneminde de kamu alımları mevzuatının uyumlaştırılması sürecinde önemli bir yer tutacağı şüphesizdir.

Avrupa Birliği ile gerekleſtirilecek olan gümrük birliği sadece iki taraf arasındaki gümrük vergileri ve es etkili vergilerin kaldırılması, üçüncü ülkelere karſı uygulanacak gümrük vergilerinin ortak gümrük tarifesine göre belirlenmesi yanında ekonomik ve mali konulardaki A.B. mevzuatına da uyumu gerektirmekte ve aksine uygulamalarda A.B. Adalet Divanı'na aleyhte dava acma hakkı doğabilmektedir.

Bu itibarla, A.B.'nin kamu alımları konusunda ſimdiye kadar yayınladığı direktifler Türkiye açısından da gümrük birliği safhasında uyulması ve i mevzuata adapte edilmesi gereken bir zorunluluk olacağından, K.D.V. siz tahmini değeri 130.000 ECU'nun üzerindeki kamu ihalelerinde uluslararası ihaleye çıkılması ve A.B.'nin ihale usullerine uyulması gerekecektir. Bu tür kamu alımı organizasyonlarının ise ancak, bu amaçla rgtlenmiſ ve A.B. mevzuatını uygulayabilecek D.M.O. benzeri kuruluſlarca yapılabileceği, yukarıda açıklanan Amerika ve Avrupa lkeleri örneklerinden de anlaſılmaktadır.

Avrupa ve Amerika'daki kamu malzeme alım merkezlerinin, ortak özelliklerinin toplu alımın tüm faydalarını azalttırmek gayesiyle merkezi idareye tabi olması, ülke düzeyinde örgütlenmesi, kamu sektörüne olduğu kadar özel sektöre de satıſ yapabilmesi ve serbest piyasa koſullarına ve rekabet kurallarına uygun faaliyet göstermesi olduğu görülmektedir. İngiltere'de girisilen zelleſtirme faaliyetlerinin yaklaſık 15 yıldır sürdürülmesine rağmen personel sayısının azaltılması ve faaliyetlerin daha akılcı ve modern bir tarzda yürütülmesi ile fonksiyonunun srdrldğu serbest piyasa koſullarına uygun ileri ülkelerin hicbirisinde Ofis benzeri Kamu Malzeme Temin Merkezlerinin tamamen zelleſtirilmesinin veya tasfiyesinin dſnlmediđi ve bu iſlevin her kamu kurumunun münferit çabasına bırakılmadığı da bir gerçektir.

Bu durumda, D.M.O.'nun Dünya'daki benzerlerinde grldğu üzere, tasfiyesini dſnmek bir yana, özel bütçeli, serbest rekabet kurallarına uygun ve daha etkin bir ſekilde alıſan özerk yönetimli, kamu ve gerektiğinde özel sektöre uygun ſekilde hizmet götüren, toplu alım, dağıtım ve stratejisini oluſturan bir kurum ſeklinde yeniden örgütlenmesini teminen hizmette krlilik ve verimlilik prensipleri de gözönünde bulundurulmak suretiyle bir kısım bölge müdürlüklerinin kapatılarak küçültülmesi cihetine gidilmesi rasyonel bir davranıſ olacaktır.

-ÖZELLEŞTİRME VE DMO GERÇEĞİ...

-TASFİYESİ İSTENEN DMO'NUN GENEL MÜDÜRÜ ÇETİNKAYA:

-''HANGİ KİT'LERİN KAPATILACAĞI

KONUSUNDA CİDDİ ETÜDLER YAPILMALI''

İSTANBUL - Devlet Malzeme Ofisi (DMO) Genel Müdürü Cihat Çetinkaya, 5 Nisan Kararları'nda tasfiyesi öngörülen DMO'nun tasfiyesine karşı çıkarak, hangi Kit'lerin kapatılacağı konusunda ciddi etüdlere yapılması gerektiğini söyledi.

Maliye ve Teftiş Kurulu İstanbul Grubu tarafından düzenlenen toplantıda, ''özelleştirme ve DMO Gerçeği'' konulu bir konuşma yapan Çetinkaya, DMO'nun, kamu iştiraki bulunan tüzel kişilerden muhtarlıklara kadar uzanan 50 bini aşkın müşteriye, 6 bin çeşit ürünle hizmet verdiğini hatırlattı.

DMO'nun geçen yıl, 3.5 trilyon liralık satış yaptığını, 731 milyon lira dönem karı sağladığını anlatan Çetinkaya, bu yıl 5.3 trilyon liralık satış hedeflediklerini belirtti.

Çetinkaya, Ofisin, kurulduğu 1954 yılından bu yana, hiçbir dönemde hiçbir kurum ve kuruluşa borcu olmadığını, zarar etmediğini, vergilerini ve sosyal güvenlik kuruluşları ödemelerini zamanında yaptığını kaydetti. 1581 personel ile asgari 50 bin kişilik satınalma personelinin gerçekleştireceği mal-hizmet alım ve dağıtımını yaptıklarını anlatan Çetinkaya, piyasa fiyatlarının altında satış yapmaları nedeniyle, kuruluşların harcamalarında tasarruf sağladıklarını belirtti.

-DMO'NUN STRATEJİK GÖREVLERİ-

DMO'nun ayrıca, olağanüstü hal uygulaması bulunan illerdeki askeri birlik ve tesisler ile okul, üniversite, hastane ve stratejik önemdeki diğer kurumların ihtiyaçlarını karşıladığını, Yüksek Seçim Kurulu'nun kullandığı seçim mürekkebinin Hindistan'dan ithalini gerçekleştirdiğini vurgulayan Cihat Çetinkaya, Ofisin tasfiyesi durumunda, YSK'nın iş ve faaliyetlerini yürütmesinin güçleşeceğine dikkati çekti.

Gümrük birliği halinde de DMO'nun önemli işlevler üstleneceğini, halen serbest piyasa koşullarının geçerli olduğu 30'u aşkın gelişmiş ülkede Ofis benzeri kuruluşların bulunduğunu anlatan Çetinkaya, DMO'nun küçültülmesinin daha rasyonel bir davranış olacağını söyledi.

Bu arada, Yüksek Seçim Kurulu'nun, tasfiyesi öngörülen DMO'nun bazı bina ve depolarına talip olduğu bildirildi.